
SPLETNE ZBIRKE SEM

Zbirke predmetov, fotografij in risb Slovenskega etnografskega muzeja na spletu

---

Barbara Sosič

263

IZVLEČEK

Slovenski etnografski muzej je v letu 2010 na svojih spletnih straneh ponudil uporabnikom spletno galerijo izbranih zbirk muzejskih predmetov in fotografij. Skupno je bilo konec leta predstavljenih nekaj več kot 23.000 enot. Za to številko stoji nekajletni projekt načrtne digitalizacije in pretvarjanja analognih zapisov v digitalne. S tem želimo opozoriti na bogastvo naših zbirk in podatkov v zvezi z njimi. V njih je shranjenega veliko znanja in omogočajo spoznavanje vsebin, o katerih menimo, da so pomembne za najširši krog uporabnikov.

Ključne besede: digitalizacija muzejskih vsebin, uporabnost muzejskega gradiva, muzejska dokumentacija, Slovenski etnografski muzej

ABSTRACT

In 2010, the Slovene Ethnographic Museum started providing the users of its website with an online gallery of selected collections of museum objects and photographs. By the end of the year a total of over 23,000 units were presented online. This number was reached thanks to a several years lasting project of systematic digitisation and conversion of analogue records into digital ones. Its aim was to draw attention to the richness of the museum's collections and data related to them. The presented collections contain extensive knowledge and enable the users to inform themselves on contents that we consider to be important to wider circles of users.

Keywords: digitisation of museum contents, usefulness of museum material, museum documentation, Slovene Ethnographic Museum

Upravljanje z znanjem je besedna zveza, ki jo pogosto slišimo in vedno bolj poudarjamo na mnogih področjih današnje družbe. Tudi muzeji so se že preizkusili na tem področju, čeprav se tega morda niti ne zavedajo. V naših ustanovah imamo namreč računalniške programe za baze podatkov, ki so začele nastajati tudi že pred več kot petnajstimi leti. Te so v naše delo vnesle standarde, včasih tuje, a prilagojene slovenskim razmeram¹. Razvili so se klasifikacijski sistemi posameznih strok in ustanov, domače nam je postalo pisanje in tiskanje katalogov predmetov. Vse to so še vedno zelo pomembna orodja, ki pomagajo muzejem, da pripovedujejo zgodbe,

---

¹ Eden izmed prvih programov za upravljanje z muzejskimi zbirkami je bil MODES, ki je bil osnovan na standardu SPECTRUM.

hranijo in ohranjajo spomine, kar je v današnjem času njihova najpomembnejša vloga in to uporabniki tudi pričakujejo od njih. Ohranjanje še živih tradicionalnih znanj, dostopnost dediščine, njeno poznavanje in pozitiven odnos do nje ljudi plemenitijo in so ena izmed temeljnih dobrin, ki morajo biti dosegljive vsakomur. Te dobrine bi nujno morale oblikovati vsakega posameznika kot kulturno bitje, kar pa hkrati tistim, ki jih hranimo, nalaga veliko moralno odgovornost, da jih po sodobnih poteh približamo uporabnikom, da jih seznanimo s tem, da obstajajo in jim pripadajo. To pa je treba zelo skrbno načrtovati in opraviti s kar največjo mero strokovnosti in izvirnosti.

264

Dandanes nove tehnologije omogočajo, da se znanje neomejeno širi in dodatno plemeniti, saj lahko z odprtostjo navzven pridobivamo nove, dopolnilne ali boljše informacije, ki se lahko kadar koli pretvorijo v znanje. Znanje, skrito v muzejskih ustanovah, bo nedvomno pomembno vplivalo tako na muzejske strokovnjake, katerih poglavitno delo ostaja zbiranje in spoznavanje gradiva ter interpretacija podatkov, kot tudi na vse uporabnike znanja, ki ga muzeji posredujejo širši javnosti.

Muzeji se bodo morali tudi v prihodnje v sodelovanju s strokami, ki se z upravljanjem z znanjem že dolgo ukvarjajo, o tem še marsičesa naučiti. Urejanje podatkov in upravljanje z znanjem je namreč nujno in neizbežno za vsa področja ohranjanja kulturne dediščine. Tak način razmišljanja podpira tudi aktualna zakonodaja za ta področja.

Digitalizacija ohranja in predstavlja dediščino

Različni mednarodni projekti za ohranjanje in predstavljanje kulturne dediščine v zadnjih dveh desetletjih so v prvi vrsti spodbujali procese digitalizacije, temu pa je naravno sledila možnost predstavitve na spletu. Digitalizacija torej pomeni uravnoteženost med dostopnostjo in ohranjanjem gradiva, med zadovoljevanjem potreb sedanjih in bodočih uporabnikov ter med prioritetai kulturne politike in njenimi ekonomskimi in okoljskimi smernicami (Hillhouse 2009:2), saj pretvarjanje analognih vsebin v digitalne terja nezanemarljive stroške. Takim smernicam sledi tudi slovenski Nacionalni program za kulturo 2008–2011, ki določa parametre za *Zagotovitev dostopnosti do digitalnih kulturnih vsebin*. Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije je od leta 2009 naprej tudi finančno podpiralo projekte digitalizacije v slovenskih muzejih, kar je spodbudilo pomemben premik na tem področju. Kulturna politika namreč poudarja potrebo po splošni dostopnosti teh vsebin za prihodnje generacije, uporabo v vseživljenjskem izobraževanju, pri kreativnih dejavnostih in podobnem, predvsem pa pričakuje, da se bo muzejsko znanje vključevalo v družbo znanja in večje prepoznavnosti slovenske kulturne dediščine in kulture doma, v Evropi in v svetu. Temu je namenjen tudi evropski spletni portal Europeana (<http://www.europeana.eu/portal/>), ki zajema in prikazuje kulturne vsebine v najširšem smislu, saj je na njem prikazana dediščina, ki se hrani tako v arhivih kot tudi v knjižnicah in muzejih. Sprva boječi in skeptični, predvsem pa kadrovske podhranjeni muzealci

smo potrebovali kar nekaj časa, da smo se zavedli številnih koristi digitalizacije za naše ustanove, saj je tako možno popularizirati gradivo in sočasno poskrbeti za njegovo varno hrambo ter mu s tem podaljšati življenjsko dobo. Za njegovo dostopnost je poskrbljeno z možnostjo pregledovanja v računalniških iskalnikih znotraj ustanove ali tudi preko spletnih portalov, če se odločimo za to. Odličen zgled dobre prakse so knjižnice, ki so z vzpostavitvijo portala dLib (Digitalna knjižnica Slovenije – www.dlib.si) približale najširšemu krogu uporabnikov knjižnično gradivo, ki je bilo prej znano le poznavalcem in strokovnjakom v knjižnicah. Njegova uporaba se je nepredstavljivo povečala in tako prispevala k boljšemu dostopu do knjižničnega gradiva in v njem zapisanega znanja, ki je na voljo vsakemu uporabniku svetovnega spleta.

Prikaz muzejskih zbirk na spletu

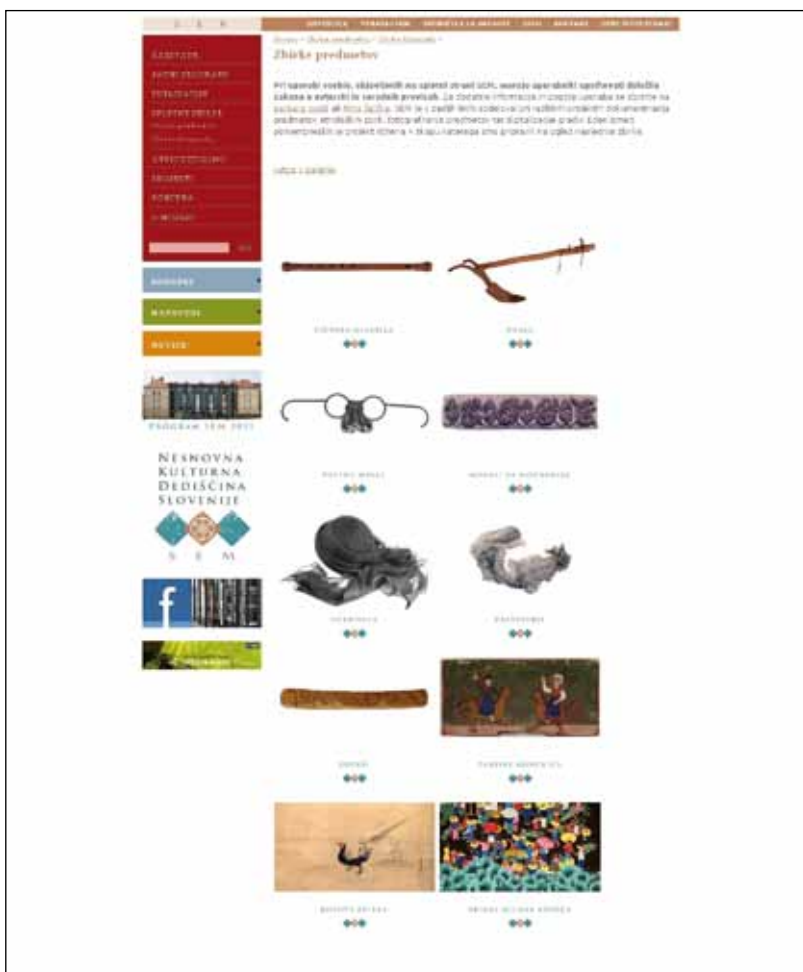
Navadno razumemo digitalizacijo kot pretvarjanje analogne dokumentacije, kot so fotografsko, filmsko, avdiovizualno in zvočno gradivo, v digitalno obliko. To je le ena izmed nalog digitalizacije muzejskega gradiva. Kot vemo, je osrednje zanimanje muzejskih obiskovalcev predmet in njegova interpretacija, kontekstualizacija. Ko govorimo o predstavitvi predmetov na spletu, vemo, da brez vizualnih podatkov ne gre. Poleg zagotovitve dobrih posnetkov predmetov je treba največ pozornosti posvetiti dokumentacijski obdelavi muzejskih predmetov, pri čemer je treba upoštevati podatkovne standarde in smernice (Zlodi 2003: 36). V podatkovni bazi SEM je upoštevan standard SPECTRUM, ki je eden izmed bolj uveljavljenih muzejskih standardov in je usklajen z vsemi drugimi pomembnejšimi standardi², ki omogočajo prenos podatkov v različne mednarodne strukture.

Ker je spletna galerija nastajala v času, ko so bili kolegi kustosi osredotočeni na postavitev drugega dela stalne razstave, smo v prvi fazi hoteli njihovo delo poenostaviti in prikazati zbirke, ko so bile že “obdelane” in objavljene v knjižni obliki in je podatke v njih mogoče enostavno dopolniti, ali predmete, o katerih imamo kvalitetne posnetke, podatke in raziskave. Naše osnovno vodilo je, da pri izdelavi spletnih galerij izhajamo neposredno iz baze inventariziranih gradiv in da imamo podatke povsod usklajene. Pri pripravi podatkov o predmetih pa smo ugotavljali, da je treba večino zapisov dopolniti. Torej tudi že kar dobro urejeni zapisi potrebujejo skrben in temeljit pregled, preden jih posredujemo javnosti.

Sredi leta 2010 je spletna galerija³ postavila na ogled naslednje zbirke predmetov: japonske grafike iz Kosove zbirke, zbirko akvarelov kitajske ljudske umetnosti Milana Kovača, izbor iz zbirk panjskih končnic, pokrival in ljudskih glasil, zbirko rovašev, plastičnih pustnih mask, modelov za modrotisk, oral in vraževerja. Skupno število prikazanih predmetov je 559. K vsaki predstavljeni zbirki sodi tudi kratko uvodno besedilo.

² Npr. Dublin Core, Lido in drugi.

³ K sodelovanju pri spletni predstavitvi smo povabili tri potencialne izvajalce in med njimi izbrali podjetje Neuropolitan, ki je v letu 2010 zasnovalo spletno galerijo predmetov in fotografij na spletni strani muzeja.

Vstopna stran v *Zbirke predmetov* na spletni strani Slovenskega etnografskega muzeja.

Glavnino trenutne predstavitev pa sestavlja fond terenskih fotografij in risb t. i. Orlovih ekip in zbirke fotografij Frana Vesela, Vekoslava Kramariča, Rada Kregarja, Slavka Smoleja, Jerneja Šušteršiča, Vena Piona, Tiskovnega urada ter Togo album – fotografije Antona Codellija in Lea Poljanca. Skupno je bilo tako do konca leta 2010 na spletu prikazanih več kot 22.500 fototečnih enot. Tudi tu je vsaka zbirka predstavljena s kratkim uvodnim besedilom.

Digitalizacija dokumentacijskih fondov

Poslanstvo oddelka dokumentacije SEM je zbiranje, urejanje in preučevanje arhivskega gradiva v fototeki, negativoteki in diateki, urejanje in preučevanje terenskih zapiskov in risb, fotografskih albumov, raziskav na terenu, dokumentacije o muzejskih predmetih in arhivalij. Tako poleg fototeke, ki jo obravnavamo kot

enega izmed arhivskih fondov, tu hranimo listine in dokumente, povezane z zgodovino muzeja, z raziskavami sodelavcev, inventarne knjige vseh predmetov in evidence, povezane z dokumentacijskimi fondi ter zanimive dokumente, ki so jih raziskovalci pridobili na terenu.

Če se osredotočimo na fototeko, ki je bila do sedaj glavni predmet digitalizacije, je treba najprej povedati nekaj splošnih podatkov. Nastajati je začela z ustanovitvijo Etnografskega muzeja v zgodnjih dvajsetih letih prejšnjega stoletja z etnografsko zanimivimi fotografijami iz fototeke prvotnega Kranjskega deželne muzeja. Že od vsega začetka je vodena centralno. Lahko rečemo, da v njej odseva razvoj etnološke vede in muzejskega dela. Več kot 80.000 enot tvorijo terenske fotografije, fotografije muzejskih predmetov, posamezne zbirke fotografov in ustanov, fototeka ljudske umetnosti, reprodukcije fotografij s terena, albumi terenskih raziskav, fotografije dogodkov in dejavnosti muzeja, duplikati, originalne fotografije in digitalne fotografije. Gre za zelo zanimiv in arhivsko pomemben fond, v katerega je bilo vložena dosti truda in znanja in je brez dvoma imeniten vir podatkov, ki je bil zaradi načina hrambe in neprisotnosti v javnosti vseskozi premalo izkoriščen.

Začetki digitalizacije segajo v drugo polovico devetdesetih let prejšnjega stoletja, ko smo se opremili s prvim optičnim čitalnikom in se ob iskanju po fototeki razpršenih sklenjenih avtorskih opusov lotili skeniranja in združevanja fotografij na enotnem mestu znotraj fototeke. Začeli smo z zapuščino Frana Vesela, ki obsega nekaj manj kot 650 enot, in tako lahko prvič spoznali njegovo mnogostransko in zanimivo ustavrjalnost. To nam je dalo spodbudo za nadaljnje delo: v desetletju in pol po tem smo tako skenirali še vse druge večje opuse: Tiskovni urad, ki na 203 posnetkih prikazuje predvsem po drugi svetovni vojni še nedokončno razmejeno ozemlje cone A in cone B na Primorskem, zbirko 534 fotografij Jerneja Šuštersiča, s prizori iz življenja na avstrijskem Koroškem v začetku petdesetih let 20. stoletja, 100 fotografij šeg fotografa Slavka Smoleja z Jesenic, 100 posnetkov stavbarstva arhitekta Rada Kregarja iz časa okrog prve svetovne vojne, več kot 160 posnetkov Primorske iz dvajsetih let 20. stoletja slikarja Vena Piona, nekaj manj kot 1.000 originalnih fotografij⁴ in zbirko skoraj 3.000 razglednic krajev in tihožitij Vekoslava Kramariča, poklicnega krajinarskega fotografa iz Ljubljane.

Leta 2009 je bila opravljena zelo pomembna digitalizacija celotnega fonda diateke, ki obsega več kot 9.000 enot in vsebuje poleg terenskih posnetkov tudi številne zelo uporabne in kvalitetne posnetke predmetov iz naših zbirk.

V obdobju 2009/10 je potekala digitalizacija t. i. "albumov z rimskimi številkami". Albumi so nastali ob individualnih terenskih raziskavah in njihova digitalizacija je še zlasti pomembna zato, ker so v njih nesistematično nalepljene tematsko in krajevno izjemno zanimive in z dobrimi podatki opremljene fotografije iz terenskih raziskav muzejskih kustosov. V vseh albumih skupaj je nekaj manj kot 7.000 posnetkov.

---

⁴ Sem uvrščamo zelo stare fotografije, ki presegaajo vrednost suplementarnega gradiva, ki so povedne, predvsem pa so bile neprimerno hranjene, npr. na razne načine prilepljene na fototečne kartone. Zaščitili smo jih pred prehitrim propadanjem in uporabnikom zagotovili večjo dostopnost do njih. Ustrezno hrambo si prizadevamo zagotoviti z ovoji iz brezislinskega papirja. Tako zaščitene originalne fotografije hranimo v arhivskih škatlah. Za zdaj še niso na ogled na spletu.

Med vsemi pa je najpomembnejši in najobsežnejši fond t. i. Orlovih terenskih ekip, ki so dobile ime po prvem povojnem ravnatelju muzeja, dr. Borisu Orlu. Pod tem imenom ne hranimo le posnetkov, temveč tudi originalne in večinoma pretipkane terenske zapiske in risbe, nastale v letih 1948 do 1962, ko je Orel nenadoma umrl. Sistematično, vendar ne več tako časovno strnjeno terensko delo muzejskih strokovnjakov in zunanjih sodelavcev se je nadaljevalo do začetka osemdesetih let 20. stoletja. Zbirko risb sestavlja 5.391 prostoročnih in tehničnih risb, zbirko terenskih zapisov 567 zvezkov, zbirko fotografskih posnetkov pa 33 albumov z več kot 14.270 posnetki in njim pripadajočimi negativami. Tematsko sega gradivo na vsa področja etnologije: materialno, družbeno in duhovno kulturo, obdelana pa so posamezna območja Dolenjske in Primorske, nekaj tudi Štajerske, Gorenjske in Notranjske ter Prekmurja⁵.

Originalni album Orlovih ekip (foto Marko Habič)

⁵ Gre za pregled in zapis materialne, družbene in duhovne kulture na širših območjih naslednjih terenov: Šentjurij–Škocjan–Turjak (1948), Šmarje–Sap–Polica (1949), Dekani (1949), Marezige (1950), Šentvid pri Stični (1951), Mokronog (1951), Kobarid (1951), Trenta–Bovec (1952), Šentjernej (1952), Goriška Brda (1953), Cerkljansko (1954), Brkini (1955), Kostanjevica (1956), Žužemberk (1957), Vipava (1958), Črni Vrh–Vojsko (1959), Rašica–Velike Lašče (1960), Šentrupert (1961), Loška Dolina (1962), Vitanje (1963), Škocjan (1964), Drašiči (1965), Mačkolje, (1967), Repen in Kraška hiša (1968, 1969), Alpska hiša, Gorenjska (1970), Panonska hiša, Prekmurje, Pomurje, Obsotelje (1971), Jeruzalemske gorice (1972), Prlekija: Ljutomer, Gornja Radgona (1973–1979), Idrija (1976), Posotelje (1977), Postojnsko, Pivsko (1979–1982).

Zvezki terenskih zapiskov Orlovih ekip (foto Marko Habič)

Zapiske so deloma pretipkavali sprti, v večjem obsegu pa je to delo potekalo v osemdesetih letih 20. stoletja. Ostalo je še približno 20 odstotkov neprepisanih zvezkov, ki jih v zadnjih dveh letih intenzivneje prepisujemo tudi s pomočjo študentov na obvezni praksi.

Sprva je bilo zbiranje tega gradiva namenjeno enciklopedični predstavitvi, s katero naj bi bila osvetljena etnološka podoba celotnega slovenskega ozemlja, a do tega nikoli ni prišlo. Takratni raziskovalci so se zavedali globokih družbenih premikov in s tem namenom tudi opravili to obsežno raziskavo. Gradivo je bilo zgledno urejeno in hranjeno, za kar je v največji meri poskrbela dolgoletna kustosinja Fanči Šarf. O vsem so obstajali dosledni popisi in evidence. Nekaj gradiva se je sčasoma porazgubilo: ni se vrnilo od prepisovalcev ali z raznih objav in razstav. Tako so tudi bili vsi zvezki na temo duhovne kulture (npr. pripovedništvo, pesništvo, ples) z ustanovitvijo Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU po letu 1952 preneseni v njihovo hrambo.

Zaradi časovne bližine raziskav sprva gradivo še ni imelo takega pomena, kot ga je začelo pridobivati v naslednjih desetletjih. Ves čas je bilo dostopno in tako poznano obiskovalcem in uporabnikom dokumentacije SEM. Zaposleni v oddelku smo se zavedali, da je treba za obsežno in kvalitetno terensko dokumentacijo, ki je eden izmed temeljnih fondov dokumentacije SEM in iz katerega črpajo že generacije etnologov in ljubiteljskih poznavalcev dediščine, poskrbeti na drugačen način.

Ob uporabi gradiva smo se venomer zavedali, da je prosto rokovanje z albumi in risbami, še bolj pa s slabo ohranjenimi še neprepisanimi terenskimi zapiski, povsem neprimerno in da tako material zelo hitro propada. Pred leti smo risbe

fotokopirali in jih krajevno in tematsko razporedili ter tako poskrbeli za boljše ohranjanje originalov. Dostop do terenskih zapiskov v zvezkih in do albumov s kontaktnimi kopijami terenskih posnetkov pa je postajal vedno bolj omejen, kar nikakor ni v skladu z opravljanjem javne službe, v kateri smo dolžni uporabnikom zagotoviti kar se da enostavno in splošno pregledovanje dokumentov. Odločitev, da se lotimo digitalizacije najbolj ogroženih in obenem najzanimivejših fondov, med katere sodi gradivo Orlovih ekip, je bila nujna posledica. Ob spoznavanju gradiva namreč vsakomur postane jasno, da so zbrani podatki in iz njih izhajajoče znanje dragocen vir za poznavanje načina življenja v preteklosti, ki bi lahko zanimalo širši krog ljudi, tudi tiste, ki sploh ne vedo, da obstaja in ga zdaj lahko odkrijejo na spletu.

270

Naj poudarimo, da s povezavami gradiva v digitalni obliki ter z izdelavo za to potrebnih mehanizmov tudi sami prvič odkrivamo pomembnost in neponovljivost opravljenega dela svojih predhodnikov. Tudi zato smo se odločili, da bomo digitaliziran fond fotografij in risb pripravili v celoti dostopen na spletu, digitalizirane zapiske terenskih ekip pa si uporabniki lahko ogledujejo v prostorih dokumentacije SEM (Jerin, Sosič, Špiček 2009).

Fotografsko gradivo smo skenirali in s podatki opremili zaposleni v oddelku, vendar smo ugotovili, da digitalizacije risb in zapiskov, ki tvorijo celoto, ne bomo zmogli v doglednem času opraviti sami, ker skeniranje in sočasno vpisovanje podatkov zahteva veliko časa. Zaradi dolgoročneje hrambe smo poleg tega vsem negativom tudi zamenjali dotrajane zaščitne vrečke. Skupaj z albumi s fotografijami in originalnimi risbami jih hranimo v depojskih prostorih, ki so bili posebej za to predvideni že v projektu gradnje muzeja na Metelkovi 2.

Zunanjemu izvajalcu⁶ smo v skeniranje izročili 26.143 listov pretipkanih terenskih zapiskov in celoten fond prostoročnih in tehničnih risb. Zapiski so sedaj s programom za iskanje dostopni v posebni podatkovni bazi v dokumentaciji SEM po krajevnem, časovnem in splošnem besednem ključu. Risbe pa so prenesene v fototečno bazo podatkov in vidne na spletni strani SEM. Vse gradivo je tudi na mikrofilmih, ki imajo trajno arhivsko vrednost. Delo je bilo zelo dobro opravljeno, potekalo je po naših navodilih in pri risbah tudi z že vnaprej pripravljenimi metapodatki.

Digitalizacija, dostopnost in varna hramba

Leta 2007 smo se intenzivneje in načrtno lotili skeniranja negativov posameznih terenov in do konca leta 2009 je bila prva faza dela končana. Sledil je strokovno zahtevnejši in zamudnejši ponavljajoči se proces vnašanja podatkov za vsako enoto posebej, ki zahteva zelo zbrano in strokovno delo. Pri tem smo tudi podatke povezovali s pripadajočimi posnetki, preverjali in aktualizirali krajevna imena, ki so se v vmesnem času marsikje spremenila, ter vsaki enoti pridali klasifikacijsko oznako glede na njeno vsebino (pri čemer je lahko posamezna enota dobila tudi več kot eno klasifikacijsko oznako).

⁶ To delo je za nas opravilo podjetje Mikrografija v Novem mestu.

Za projekt digitalizacije smo poleg dodatnih delovnih moči⁷ potrebovali novo informacijsko infrastrukturo tako v računalniški kot tudi v specifični programski opremi za prikaz podatkov na spletu. Treba je bilo kupiti tudi nov strežnik, da ne bi tvegali izgube digitaliziranih enot. Količina podatkov, ki nastaja pri tem, je namreč ogromna in nujno jih je čim varneje shraniti. Fotografske posnetke arhivsko shranjujemo v formatu TIFF, ki je primeren za arhiviranje po *Enotnih tehnoloških zahtevah Arhiva Slovenije*, na posebno diskovno polje, namenjeno izključno arhiviranju digitaliziranih posnetkov. Posnetki v fototečni bazi podatkov so pretvorjeni v format JPEG, njihova velikost je manjša od 500 KB.

Vendar s tem digitalizacija še zdaleč ni končana – nekatera poglavja se še začenjajo. Treba je zagotoviti trajno in varno hrambo digitalnih podatkov, kar pomeni, da moramo vseskozi preverjati tehnično in tehnološko ustreznost nosilcev in če je treba, poskrbeti za pretvorbo v novejšo, primernejšo formate. Seveda moramo imeti v te namene zagotovljena stalna zadostna sredstva tudi v prihodnosti, saj bi bil sicer ves trud zaman in nam čez nekaj let rezultati našega dela zaradi neprimernih formatov ali tehnologij ne bi prav nič koristili. S količino podatkov naraščajo tudi stroški dostopnosti do njih in “digitalna črna luknja” (Palm 2009) nam bo v prihodnosti pogoltnila veliko denarja ali pa podatke same (Jerin, Sosič, Špiček 2009).

Vstopna stran v *Zbirke fotografij* na domači strani Slovenskega etnografskega muzeja

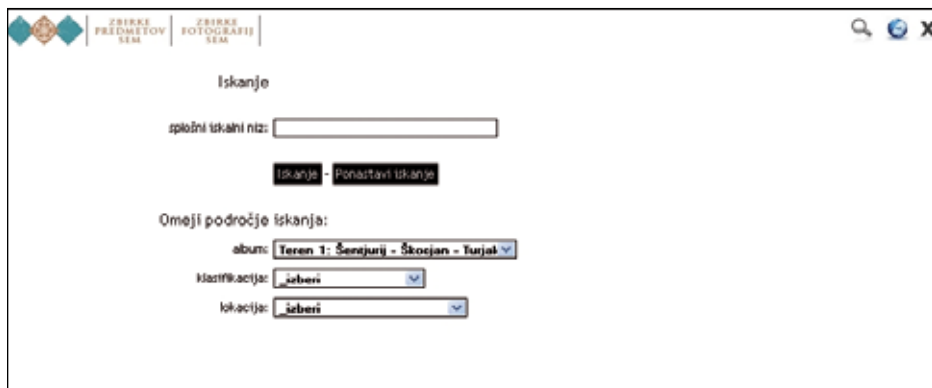
⁷ V projektu so sodelovali Miha Špiček, sprva kustos pripravnik, nato kustos v dokumentaciji, Anja Jerin, sprva prostovoljka, potem pa kustosinja v dokumentaciji, Matjaž Klemenčič, kulturni mediator, študentka etnologije in kulturne antropologije Andreja Kofol in Barbara Sosič, kustosinja v dokumentaciji in vodja projekta, ter številni študentje Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo na obvezni praksi.

Ob tem delu je treba imeti v mislih tudi končne uporabnike in se zavedati, da podatki na spletu prikazujejo podatke v naši podatkovni bazi, ki je osnova za vse nadaljnje uporabe. Že tu se morajo vsebine pojaviti kot zanesljive in v primeru interpretacije dovolj strokovne. Številni predmeti in njihovi podatki kot tudi fotografije in njihovi podatki imajo s prikazom na spletu možnost, da povejo svojo zgodbo vsakomur, ki ga ta zanima, drugače muzejsko gradivo redko pride v javnost. Razstave in publikacije v glavnem prikazujejo za ta namen posebej odbrano gradivo. Možnost predstavitve vseh pomembnejših gradiv v naših zbirkah na tak način je izredno majhna, na spletu pa jih lahko spoznava vsakdo, ki je nanj priključen. V zvezi z odprtim dostopom je treba poskrbeti tudi za zaščito pred zlorabo in za dostopnost z nekaterimi omejitvami, kot sta varstvo osebnih podatkov in avtorskih pravic, zato vsi podatki iz inventarnih evidenc na spletu niso prikazani, posnetki pa so zaščiteni z muzejskim logom v vodnem žigu in opozorilom, da je treba v primeru uporabe pridobiti soglasje muzeja in upoštevati pogoje, ki so navedeni v njem.

Prenova klasifikacije in dopolnjevanje krajevnih imen v fotografski bazi podatkov

Zavedamo se, da je treba vsebine pred prikazom na spletu posebno pozorno pregledati, jih prilagoditi številnim potencialnim uporabnikom in upoštevati tudi to, da vsi ne poznajo strokovnih izrazov, ki so nam vsakdanji. Zaradi tega smo pred začetkom prenosov v spletno galerijo v letu 2010 posvetili precejšnjo pozornost pregledu in redakciji obstoječe in zelo priročne etnološke klasifikacije, ki pa je po desetletjih, odkar je bila zastavljena, na nekaterih mestih postala nekoliko pomanjkljiva in ponekod za splošno uporabo terminološko nevsakdanja. S potrebnimi dopolnitvami ne želimo odpravljati že dorečenih strokovnih izrazov, temveč jih le dopolniti z ustreznimi vsakdanjimi in sočasno skrbeti za pristno domačo terminologijo. Klasifikacijo vidimo torej kot dinamično in prilagodljivo strukturo, ki je vedno znova predmet strokovnih izzivov.

Zaradi novih zahtev glede prikaza klasifikacijskih podatkov, ki so pomembni za vsebinsko iskanje, je bilo torej treba v fototeki najprej dodelati in nato s številčno (decimalno) obliko zamenjati besedno etnološko klasifikacijo, ki onemogoča napake pri opredeljevanju prej marsikje preveč prostega in nedoslednega klasificiranja gradiva. Nova klasifikacija je pravzaprav šifrant, v katerem številčna oznaka pomeni določeno vsebinsko oznako. Z začetnih več kot 3.700 enot smo jo sedaj skrčili na nekaj več kot 2.000. Še vedno veliko številka pomeni kombinacije različnih klasifikacij, saj vemo, da so fotografije lahko povedne za več kot eno področje. Sedanje stanje je preglednejše, saj je številka bolj določna kot prosta beseda (pri čemer se je pogosto uporabila besedna zveza ali pojem, ki bi bolj sodil h ključnim besedam kot v klasifikacijo). Ker pa so prej z besedo vpisani klasifikacijski podatki zelo uporabni, smo jih shranili in jih bomo ob prenosu v novo aplikacijo baze podatkov vstavili v polje "ključne besede".

Iskalnik ponuja več različnih možnosti pregledovanja *Spletnih zbirk SEM*

273

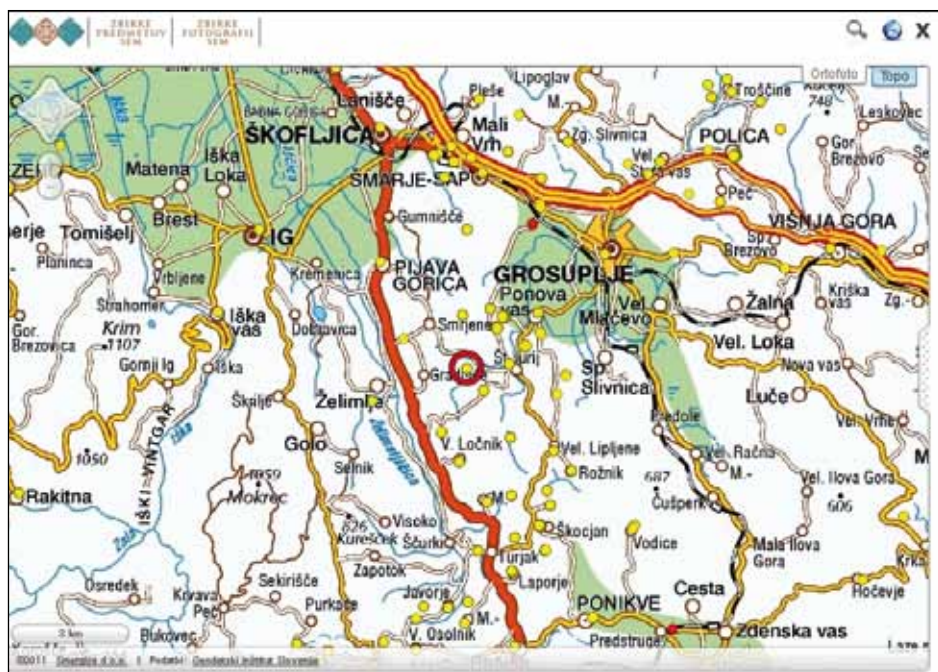
Pregledovanje izbranega albuma

Posebna pozornost je bila posvečena tudi poimenovanju krajev, ki jih sedaj z mislijo na popularizacijo na geografskem portalu Geopedia.si⁸ vodimo na treh ravneh: imajo krajevno, pokrajinsko in mednarodno državno oznako (npr. Dekani, Primorska, SI). Ugotovili smo namreč, da so se imena krajev marsikje spremenila, da so prej samostojni zaselki izginili ali se zlili z večjimi kraji. Težave so nam

⁸ Geopedia je brezplačen samonastajajoči atlas, ki ga lahko ureja vsakdo. Deluje na podoben način kot Wikipedia. Sestavljena je iz javnih podatkov in podatkov, ki jih uporabniki (ki so hkrati imetniki podatkov) lahko dodajajo in ponudijo v javno uporabo.

ponekod na mejnih območjih med pokrajinami povzročale tudi pokrajinske oznake, ki, kot ugotavljamo, še niso prav dorečene.

274

Možnost lociranja izbranega kraja s pomočjo Geopedie - interaktivnega spletnega atlasa in zemljevida Slovenije

Projekt Athena

Athena (<http://www.athenaeurope.org/>) je projekt Evropske unije, ki se je od leta 2007 do 2011 ukvarjal s pripravo izhodišč in predstavitev zlasti muzejskih kulturnih vsebin na spletu in je eden izmed podpornikov že omenjenega portala vseevropskih kulturnih vsebin Europeana. Projekt je priložnost za predstavitev naše dediščine v širšem evropskem okviru⁹. Za sodelovanje v njem smo v letih 2009 in 2010 dobili tudi finančno podporo preko Ministrstva za kulturo. Za začetek smo leta 2010 tako pripravili za prenos v Athenin agregator okrog 1.700 enot: predmetov, fotografij in videoposnetkov. Zlasti pri fotografijah je bilo treba dosti prilagajanja, ker naš zapis o fotografiji ne podpira v celoti standarda Lido, ki je vtkan v Athenin mehanizem zajemanja podatkov. Uspešnega končnega prenosa smo bili zelo veseli, čeprav smo opazili, da vsi podatki niso bili korektno preneseni, a zadovoljstvo, da z nekaterimi drugimi ustanovami iz Slovenije dostojno predstavljamo našo dediščino v okolju evropskih narodov, je ta vtis popravilo. Naj poudarimo, da je portal le pot do vsebin, ki so sicer vidne na naši domači spletni

⁹ Projekt je vodilo Ministrstvo za kulturo RS skupaj s Službo za premično dediščino in muzeje, odgovoren zanj pa je bil Franc Zakrajšek.

strani. V prihodnje bomo s prenosom podatkov v Europeano nadaljevali, čeprav je projekt Athena že zaključen.

Pri delu na takih projektih si širimo obzorja, se razvijamo, izboljšujemo kvaliteto že opravljenega dela in predvsem upamo, da s tem širimo poznavanje gradiva in kaj naredimo tudi za popularizacijo stroke in njen boljši položaj.

Gradivo Slovenskega etnografskega muzeja na Europeani, večjezičnem portalu digitaliziranih zbirk evropskih muzejev, knjižnic in arhivov

Kulturne vsebine na spletu in poslanstvo muzejev

Živimo v času, ko ljudje iščejo svojo identiteto, smisel in vrednost svojega življenja tudi na podlagi zapuščine prednikov, kulturne dediščine, ki nam pomaga razumeti današnje eksistencialne parametre.

Internet je danes prvi in najbližji ključ do vsega, kar nas zanima. Prisotnost naših vsebin v tem mediju je torej nujna, če hočemo dostojno opravljati svojo javno službo. Muzejske vsebine, ki so bogate z znanjem o preteklosti in hranijo prenekateri že pozabljeni spomin, morajo biti tu prisotne, sicer bi delo naših predhodnikov – prav tako kot naše – izgubilo velik del svojega pomena. To, da poznamo svoje prednike in njihovo življenje, govori o tem, kdo smo. Nikomur ni vseeno, kakšne so njegove korenine, pa če se tega že zaveda ali pa še ne. Poznavanje kulturne dediščine osmisli našo identiteto in jo pomembno sooblikuje. Sedanje stanje v družbi takemu razmišljanju ni ravno na splošno naklonjeno, ljudje smo se individualizirali in nas

bolj skrbi današnji in jutrišnji dan, kot pa nas zanima preteklost. Vzrokov je gotovo več, povezani so z razvojem družbe in načinom življenja v razvitem zahodnem svetu, kjer preživetje pomeni povsem nekaj drugega, kot je še pred stoletjem, in ni povezano neposredno s skrbjo za hrano, obleko in bivališče – dobrin je v izobilju. Pa vseeno gre v našem prostoru za neko posebnost. Eden izmed vzrokov, da ljudje nismo več prenašalci spomina na svoje otroke, je nedvomno posledica družbene klime po drugi svetovni vojni, ki je imela vse, kar je bilo pred tem, za zaostalo, nazadnjaško in neprimerno ter je z velikim zanosom gradila vse na novo. Prekinitev z izročilom je zato na naših tleh toliko resnejša in globlja kot drugje, v širšem kulturnem prostoru. S spremembami se je hitro pozabilo na ustroj družbe, ki je imela smisel za tradicijo in je ohranjala pozitiven odnos do nje. Od skupnosti, ki je kot taka omogočala preživetje, se je človek obrnil k sebi, k svojemu osebnemu življenju in skupnost je postala stvar izbire.

Pretežno kmečko prebivalstvo se je začelo zaposlovati v industriji, posledica tega pa je bil spremenjen način življenja, tudi pri tistih, ki so delo v tovarni povezovali z delom na kmetiji, ali pri tistih, ki so se kljub zelo težkim razmeram za kmetovanje še vedno preživljali z njim. Pa vseeno so bila tu tla za kontinuiteto vrednot še najugodnejša, saj so družine živele bolj povezano tako v socialnem pogledu kot v delovnem procesu. Sistem je tudi kmete silil, naj se povežejo v zadruge in se mehanizirajo, naj opustijo stare in nedonosne načine pridelovanja poljščin in reje živine. S tem ne bi bilo nič narobe, če ne bi bil negativen odnos do vsega, kar je bilo pred tem, potenciran. Pri tem je bila kontinuiteta grobo pretrgana in ljudje so se čedalje manj zavedali pomena preteklosti za njihovo osebno življenje, v sodobnosti pa niso našli ustreznih nadomestil.

Z razvojem industrije so postali ljudem dostopni tako rekoč vsi izdelki, njihove bivalne razmere so se spremenile, delovne živali so imele čedalje manjši pomen pri delu in še vrsta drugih sprememb je tako vplivala na tradicionalno kmečko in obrtniško dejavnost, da je zaradi tega slednja v veliki meri zamrla ali se preusmerila. S pojavom industrializacije ter razslojevanjem družbe in večanjem mest, ki ju je povzročala, z razvojem tehnike in prometa ter boljšo dostopnostjo do dobrin in informacij se je življenje ljudi nepovratno spremenilo, in sicer ne na slabše. Sedaj se je tisto, kar so ljudje nekoč sami izdelovali ali znali narediti in s čimer so se medsebojno oskrbovali in trgovali na sejmih, dalo kupiti v trgovinah. To je povzročilo pozabo ne le obrtniških, temveč tudi drugih drobnih znanj, ki so uravnavala tok življenja, povezanega s pretežno kmečkim delom in skrbjo za preživetje številčnih družin. Razvil se je zdravstveni in socialni sistem, ki je v družbo vnesel povsem nove odnose. V obdobju slabega pol stoletja je bilo pozabljenega dosti znanja, vedenja in veščin, načinov razmišljanja in delovanja posameznih družbenih skupin, ki so pred tem našim prednikom omogočali sicer bolj ali manj skromno preživetje, vendar tesno in naravno povezano z okoljem in skupnostjo, ki so jima pripadali.

Slovenski etnografski muzej hrani mnogo pričevanj in številne zapisane spomine na minula obdobja. Z digitalizacijo postajajo ti podatki vse bolj dostopni najširšemu krogu uporabnikov.

Pomen prisotnosti in uporabnost spletnih vsebin

S slovensko osamosvojitvijo in pozitivno izkušnjo narodove povezanosti, ki je bila potrebna za ta korak, so se nekatere vrednote začele znova uveljavljati in postajajo vezivo socialnega življenja. Ohranjene šege so doživele nov zagon, obenem ponovno oživljajo že pozabljene, iščejo se ljudje z nekaterimi znanji in veščinami, ki so bila nekaj vsakdanja (npr. preja, ročna žetev ali košnja, priprava raznih jedi, setev pozabljenih poljščin itd.). Kraji in posamezniki med seboj tekmujejo v pristnosti, prvinskosti. Oblikuje se slovenski *Register žive kulturne dediščine*, ki naj bi to dejavnost raziskoval, ji dajal pomen in vrednost, jo umeščal v prostor in čas in jo tako tudi populariziral. To je dobrodošla priložnost za vse, ki se z dediščino ukvarjajo, jo gojijo in umeščajo v današnja prostor in čas. Pri tem pa moramo tudi strokovnjaki znati določati meje in se zavedati možnih stranskih poti, ki jih včasih ubirajo povsem dobronamerni zanesenjaki, ki niso imeli priložnosti ali želje spoznati okoliščin izvora in vsebine dejavnosti, ki jih izvajajo. Tudi strokovnjaki imamo brez poprejšnjih terenskih raziskav pogosto premalo znanja, da bi znali te dejavnosti prav oceniti in dajati primerne nasvete ter akterje tako izobraževati, da bi ti dosegli primerno raven in tudi, da ne bi posegali v naravni razvoj dogodkov. Večinoma velja, da smo že preveč odmaknjeni od časov, ko so bile te dejavnosti še običajna sestavina vsakdanjega načina življenja in je njihova transformacija neizbežna.

277

Pri tem se pokažeta dragocenost zapuščine in neponovljivost ne le Orlovih ekip, temveč tudi drugih raziskav, ki so jih v desetletjih po vojni opravili delavci muzeja. Njihovi podatki so seveda potrebni kritične obravnave, vendar so avtentični. Gradivo Orlovih ekip je toliko bolj zanimivo in enkratno, ker je bilo zbrano ravno v času največjih sprememb po drugi svetovni vojni: prejšnji časi tedaj še niso bili pozabljeni, še je bilo mogoče dobiti informatorje, ki so se spominjali stoletja pred tem, ki so hranili stare predmete in jih večinoma bili pripravljani podariti ali za majhen denar prodati muzejem. Vtis imamo, da jih niso imeli za pomembno dediščino, temveč za nekaj, česar niso več potrebovali, pa vseeno niso bili navajeni metati ničesar stran, ker je bil vsak predmet zase nekoč potreben in ga je bilo težko pridobiti.

Terenske fotografije skupaj z risbami in zapisi torej prinašajo mnogo podatkov o preteklosti, ki pričajo med drugim tudi o sonaravnem ravnanju z okoljem, o tesni povezavi in soodvisnosti med človekom in okoljem, ki je bilo samoumevna vrednota in s katerim nisi mogel ravnati drugače kot spoštljivo, saj si bil odvisen od njega. Znanja, ki izvirajo iz etnoloških raziskav, imajo zato lahko pomembno vlogo pri trajnostnem razvoju in kakovosti življenja sodobnega prebivalstva. Še posebno v sedanjih kriznih časih bi lahko pomenila tudi večjo ekonomsko vrednost, kot jo imajo, saj ponujajo možnosti pridobivanja in uporabljanja pozabljenih znanj pri obdelovanju polja in skrbi za gozdove, pridelovanja in priprave ekološko neoporečne hrane, gradnje hiš, oblikovanja notranjščin in še mnogo drugega (Jerin, Sosič, Špiček 2009). S seznanjanjem z gradivom je tudi mogoče že pozabljena znanja znova oživiti in s pridom uporabljati.

Nikakor ne smemo pozabiti na pozitivno izkušnjo, ki jo prinaša poznavanje in ohranjanje kulturne dediščine: ljudi osebno obogati, prinaša jim zadovoljstvo in

jih umešča v okolje, s čimer se po malem oplaja celotna družba. S spoznavanjem gradiva lahko znanja, ki so morda že pozabljena ali pa jih imajo le še posamezniki, ki jih morda niti ne cenijo ali jih ne uporabljajo več, znova oživijo. Dosti lažje se je namreč naučiti nečesa od osebe, ki to zna, kot iz zapisa, pa če je še tako natančen.

278

Zato smo prepričani, da naše delo ne bo izzvenelo v prazno, saj se že povečujeta obisk in uporaba gradiva s strani posameznikov širše strokovne javnosti, izobraževalnih ustanov, medijev, nevladnih organizacij, samostojnih raziskovalcev vseh profilov in starosti, skratka vseh, ki jih dediščina zanima oziroma iščejo konkretne podatke o temah iz slovenske kulturne dediščine. Velike možnosti ponuja gradivo tudi primerjalnim študijam, saj med drugim na fotografijah lahko spremljamo spremembe v krajini, ki so bile v zadnjih desetletjih povsod občutne in so v marsičem vplivale na način življenja ljudi, in omogoča številna druga izhodišča najrazličnejših raziskav.

Prvi odziv uporabnikov spletnih vsebin je pozitiven, razveseljujoč. Po tej poti tudi popravljamo napačne podatke in pridobivamo nove, s katerimi dopolnjujemo naše zapise. Tudi kritične pripombe so dobrodošle, saj omogočajo, da so podatki in znanje, ki jih ti prinašajo, čim bolj točni. Tako se nam je na primer oglasil gospod z obale, ki je po rodu iz Štanjela. V *Spletnih zbirkah SEM* je našel na fotografiji svojo družino: mamo, ki pere perilo, sestro, brata in sebe ob njej.

Vodnjak. Primorske žene, posebno Štanjelke, imajo veliko ljubezen do svojih otrok. Zbirka: Foto oddelek Tiskovnega urada pri predsedstvu vlade Slovenije. Pridobljeno: 28. 6. 1946. (Prepis s fototečnega kartona)

Tu je njegov komentar: “Na posnetku F0002297, motiv iz Štanjela, sem, brskajoč po internetu, ugledal sliko, katera mi je vrnila mladost za 64 let nazaj. Sedim pred vaškim vodnjakom v sredini med sestro Lucijo, živečo sedaj v Tolminu, in pokojnim bratom Angelom. Mama Lucija pa pridno “žehta”, kot na Primorskem

rečemo temu opraviilu. Bilo je leto po prihodu iz izgnanstva, slika je nastala v zgornjem Štanjelu blizu vaške cerkve na "kaufertu", kot se temu kraju reče. Imam to srečo, da nas je nekdo ovekovečil s sliko, verjetno kakšen vojaški fotograf. Meni slika pomeni veliko, posebno, ker je nastala v času, ko še kruha ni bilo. Če vam moji podatki kaj pomenijo, bom zelo zadovoljen. Lep pozdrav iz Primorske, S. Š."

Tako smo lahko gornjo fotografijo opremili z dodatnimi podatki o ljudeh na njej.

Za konec

V muzeju se torej zavedamo svoje dolžnosti ozaveščanja uporabnikov, da hranimo pomembne informacije, ki jim lahko pomagajo pri delu in raziskavah, in da je gradivo dostopno in pomembno za izobraževalno in aplikativno uporabo. Tako pripravljene podatki se lahko vedno znova vključujejo v različne podatkovne sisteme. S tem je omogočeno, da zanimivo gradivo postane bolj znano, dostopno in uporabno vsem ciljnim skupinam, še posebej pa tistim, ki zaradi oddaljenosti in drugih ovir vanj nimajo vpogleda ali zanj sploh ne vedo (Jerin, Sosič, Špiček 2009). Prikazane vsebine naj tako pripomorejo k boljšemu poznavanju osebne, krajevne, regionalne in nacionalne identitete, kar bo ljudi bogatilo, jim zbujalo osebno zadovoljstvo in s tem izboljševalo tudi družbeno ozračje.

279

LITERATURA IN VIRI

HILLHOUSE, Susanna

2009 *Collections management : a practical guide*. London: Collections Trust.

JERIN, Anja; SOSIČ, Barbara; ŠPIČEK, Miha

2009 Digitalizacija fonda Orlovih ekip. V: *Živeti z dediščino : zbornik mednarodne konference*. Ptuj: Slovensko etnološko društvo. Str. 18–19.

PALM, Jonas

2006 *The digital black hole*. Stockholm: Riksarkivet/National Archives.

<http://www.tapeonline.net/docs/Palm_Black_Hole.pdf.> [20.5.2011]

ZLODI, Goran

2003 *Muzejska vizualna dokumentacija u digitalnom obliku*. Zagreb: Muzejski dokumentacijski centar. (Muzeologija ; 40).

SUMMARY

THE SEM'S ONLINE COLLECTIONS. THE MUSEUM'S COLLECTIONS OF OBJECTS, PHOTOGRAPHS AND DRAWINGS ON THE INTERNET

In 2010, the Slovene Ethnographic Museum presented its collections of objects and photographs online for the first time, while simultaneously incorporating them in Europeana, the pan-European portal of cultural heritage.

The online presentation of the collections and related data is the result of a several years lasting project of digitisation of museum contents, which we wanted to present to wider circles of users;

the greater part consists of field research material, including photographs, drawings, and written records. Further presented are collections with a selection of objects, illustrating the diversity and richness of the museum's holdings. The online presentation contains knowledge that may be useful to individuals and various groups and can be an important contribution to the well-being of society as a whole.

Digitisation provides for wider access to the material and it also enables us to safely preserve the original documents. Furthermore, new technologies always present new challenges to the online presentation, and the numerous presentation options mean that every single user is reached. This turns our cultural heritage into a public domain resource, accessible to all.